

JUHLAJULKAISU

LASSI KILPI

1920 • 4/2 • 1990

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

Vammala 1989 Vammalan Kirjapaino Oy

ISSN 0356-7222

ISBN 951-855-116-2

ISBN 978-951-855-868-5 (PDF)

Lahjaverotuksen alueellisesta ulottuvuudesta

Ajan henki on kasvava kansainvälistyminen. Se on nostanut aivan uudelle tavalla esille myös kansainväliseen verotukseen liittyvät kysymykset. Näistä osan muodostavat valtion sisäisen verotusoikeuden laajuuteen liittyvät kysymykset. Kun suvereeni valtio voi vapaasti määrätä verotusoikeutensa rajat, houkutus niiden säätämisestä ainakin suhteellisen laajalle on ollut suuri.¹ Vero-oikeuden laajuutta harkittaessa on aina kuitenkin ollut otettava huomioon valtion mahdollisuudet toimittaa säätämiensä normien mukainen verotus. Esimerkiksi valtion mahdollisuudet verojen pakkoperintään rajoittuvat joitain poikkeuksia lukuunottamatta valtion omalle alueelle.

Valtion vastikkeettomiin luovutuksiin kohdistamat verotusoikeuden laajuutta säätelevät normit on usein sidottu eri perusteisiin. Tavallisimmin valtioiden sisäisessä lainsäädännössä ratkaisevaksi lahjaverotuksen laajuuden kannalta² on säädetty lahjanantajan verotuksellinen kotipaikka. Se määräytyy kuitenkin valtiokohtaisesti monella eri tavalla. Useimmissa tapauksissa ratkaisevaa on tosiasiallinen asuminen,³ mut-

¹ Tässä yhteydessä esille tulevista ongelmista ja kysymyksen monitahoisuudesta, ks. *Englund*, *Beskattning av arv och gåva*, 7. uppl., Lund 1988, ss. 30–31.

² Jätän sivulahjan kunnallisverotuksen käsittelyn ulkopuolelle. Yleisesti ottaen voidaan kuitenkin todeta, että sivulahjan kunnallisverotukseen sovelletaan yleensä tuloverosopimusta, mikäli sellainen ao. maiden välillä on ja mikäli sopimuksen voidaan katsoa koskevan sitä. Sivulahjaa ei ole erikseen mainittu missään Suomen tekemässä tuloverosopimuksessa. Jos sopimuksessa on artikla »muuta erikseen mainitsematonta tuloa» varten, sovelletaan sitä. Ellei tällaista ole, sopimuksella ei ole vaikutusta ko. lahjan kunnallisverotukseen. Useimmissa sopimuksissa, joissa em. artikla on, po. tulo määrätään verotettavaksi saajan asuinvaltiossa.

³ Myös OECD:n mallisopimus kaksinkertaisen perintö- ja lahjaverotuksen välttämiseksi perustuu tälle näkemykselle. Ks. *Model Double Taxation Convention on Estates and Inheritance and On Gifts* (OECD), Paris 1983, art. 1 s. 24. Myös perintöverotuksen uudistamistoimikunta esitti säädösten muuttamista ensisijaisesti asumisperiaatteen varaan rakentuviksi. Ratkaisevana se esitti kuitenkin edelleen pidettävän lahjansaajan asuinvaltiota. Ks. Ehdotus 2 §, KM 1980: 16 ss. 21 ja 122. Esimerkkinä maasta, jossa ratkaise-

ta joissain valtioissa kotipaikka määräytyy myös kansalaisuuden perusteella.⁴ Meillä verovelvollisuus määräytyy ensisijaisesti omaisuuden sijaintivaltion perusteella ja toissijaisesti lahjansaajan asuinvaltion perusteella.

Kun useimpien valtioiden sisäisen lainsäädännön lahjaverotuksen ulottuvuutta koskevat normit on säädetty »riittävän laajoiksi»,⁵ luonnollisena seurauksena on ollut ulottuvuutta koskevien normien päällekkäisyyttä, joka ilmenee kaksinkertaisena verotuksena.

Kunkin valtion sisäinen verolainsäädäntö säätelee sen, miten lahjaverotus kussakin tapauksessa tulee toimittaa. Tämä merkitsee toisaalta myös sitä, että lahjaverotuksen toimittamisessa lahjalla tarkoitetaan sellaista vastikkeetonta luovutustointa, mitä sillä tarkoitetaan asianomaisen maan sisäisessä lainsäädännössä tai vastaavasti kiinteistöllä sellaista omaisuutta, mitä sillä tarkoitetaan maan sisäisessä lainsäädännössä.

Lahjaverotuksen alueellista ulottuvuutta koskeva säännös on sijoitettu perintö- ja lahjaverolain (PerVL) 18 §:ään. Sen 1 momentin mukaan lahjaveroa on suoritettava

1. Suomessa olevasta kiinteästä ja irtaimesta omaisuudesta, sekä
2. muualla olevasta irtaimesta omaisuudesta, jonka Suomessa asuva henkilö tai kotimainen yhtymä, laitos tai säätiö on saanut.

Muualla kuin Suomessa sijaitseva kiinteä omaisuus jää siten aina Suomen lahjaverotuksen ulkopuolelle. Näin tapahtuu riippumatta siitä, onko lahjoittaja Suomessa asuva henkilö vai ei, sekä siitä, onko saaja Suomessa asuva henkilö vai ei. Säännös on saanut enemmän merkitystä vasta viime vuosina, kun vapaa-ajan asuntojen hankkiminen ulkomailta on olennaisesti yleistynyt.

Lahjoittajan asuinpaikalla ei ole merkitystä myöskään sellaisissa tapauksissa, joissa lahjoituksen kohteena on muualla kuin Suomessa sijaitseva irtain omaisuus. Valuuttalainsäädäntömme mukaan suomalainen saa tällä hetkellä viedä valuuttaa vuodessa 300 000 markan arvosta. Jos ko. valuutta, tai sillä ehkä hankittu irtain omaisuus, ulkomai-

vana on lahjanantajan tosiasiallinen asuinvaltio mainittakoon Iso-Britannia (IHTA 6 Sec.). Ks. esim. Wareham Inheritance Tax 1986—1987, Avon 1986 ss. 67—70. Ruotsissa järjestelmä vastaa sitä mitä KM 1980: 16 on meille esittänyt, ks. esim. Englund s. 197.

⁴ Näin esim. USA:n liittovaltion perintö- ja lahjavero. (I.R.C. § 2031 a). Ks. esim. McNulty, Federal Estate and Gift Taxation, 4th edition, St.Paul 1989, ss. 48—49.

⁵ Myös KM 1980: 16, jossa todetaan, että »Säännösten tulee olla riittävän laajat, jottei Suomen verottamisoikeus jää aiheettoman suppeaksi. Verovelvollisuuden tulee kattaa kaikki sellaiset tapaukset, joissa tietyillä henkilöillä tai varoilla on Suomeen riittävän läheinen suhde. Säännökset tulee toimikunnan mielestä lisäksi laatia niin, ettei niitä voida helposti kiertää esimerkiksi maastamuuttojen tai varojen ulkomaille viennin avulla.»

sen yhtiön osakkeet tms., lahjoitetaan edelleen henkilölle, joka ei asu Suomessa, luovutus ei ole täällä veronalainen. Odotettavissa on, että valuutan vienti vapautuu jatkossa huomattavasti enemmänkin. Suomen Pankin pyrkimyksenä on tietävästi päästä kokonaan eroon tämän tyyppisistä valuuttasiirtorajoituksista.

Omaisuuksien sijaintivaltio

Säädöksessä mainitaan nimenomaisesti Suomessa oleva kiinteä ja irtain omaisuus ja toisaalta muualla oleva irtain omaisuus. Lahjaverotuksen sen enempää kuin perintöverotuksenkaan osalta ei kuitenkaan ole määritelty, mitä valtiota eri omaisuuslajien osalta on pidettävä niiden tässä tarkoitettuna sijaintivaltiona.⁶ Lienee kuitenkin selvää, että sijaintivaltiota ratkaistaessa sekä perintö- että lahjaverotuksen osalta relevantteja ovat samat kriteerit.

Kysymystä varallisuuden sijaintivaltiosta on pyritty selvittämään TVL 12 §:n ja sen tulkinnassa syntyneiden periaatteiden avulla.⁷ TVL:n säädöksiään ei sellaisenaan voida soveltaa perintö- ja lahjaverotukseen, koska PerVL 71 §:n viittausta on pidetty siinä määrin heikkona.⁸ Onpa Andersson todennut, että edes analogia ei tältä osin tule kyseeseen.⁹

Sinänsä kiinteän omaisuuden sijaitsemisvaltion osalta ei ole tulkin- taongelmia. Nautinta- tai muun oikeuden kiinteistöön katsotaan vastaavasti olevan kiinteistön sijaitsemisvaltiossa. Myös maatalan katso- taan aina sijaitsevan siellä missä maatalouskiinteistö on.

Osakeyhtiön osakkeen on katsottu olevan Suomessa, jos ao. yhtiö on rekisteröity Suomessa. Siten osakekirjan säilytyspaikalla ei ole mer- kitystä. Sama koskee vastaavasti osuuskunnan osuuksia.¹⁰

⁶ Omaisuuden sijaintivaltiota koskevaa oikeuskäytäntöä on erittäin niukasti, joten siitä ei juuri ole apua kysymyksen selvittelyssä. Ks. myös *Puronen*, Perintö- ja lahjaverotus, 3. painos, Jyväskylä 1986, ss. 13 ja 124.

⁷ Näin KM 1980: 16 ss. 21–22.

⁸ Ks. esimerkiksi *Mattila*, Varojen arvostamisesta perintöverotuksessa, Vammala, s. 254 ja kyseisellä sivulla alaviitteen 11 kirjallisuusviittaukset ja *Puronen* s. 239 ja siellä mainittu oikeuskäytäntö ja kirjallisuus.

⁹ *Andersson*, Arvsbeskatnings verkställande och korrigerings av fel i den, JFT 1972 s. 89.

¹⁰ Myös leimaverotuskäytännössä on esimerkiksi arvopaperien siirtoleimaverovel- vollisuuden katsottu koskevan vain suomalaisten yhtiöiden arvopaperien vastikkeellisia saantoja. Poikkeuksena on kuitenkin leimaverolain 57 §, jonka mukaan verovelvollisuus ei ulotu edes näihin, jos kumpikaan sopijapuoli ei ole tulo- ja varallisuusverolain mukaan Suomessa yleisesti verovelvollinen. Ko. sääntö ei kuitenkaan koske mm. asunto-osakeyhtiöiden osakkeita. Siltä osin kun on kysymys ulkomaisista osakkeista tilanne on kuitenkin

Tällä yksityisliikkeen muodossa harjoitetun liikkeen tai ammatin varallisuuden katsotaan sijaitsevan Suomessa, oli sitten kysymys yritykseen kuuluvasta kiinteästä tai irtaimesta yritysvarallisuudesta, jos yritys on merkitty täällä kaupparekisteriin tai muulla tavoin rekisteröity.¹¹ Kun yrityksen toiminnan muodolle ei voitane antaa po. suhteessa erityistä merkitystä, tehtäneen ratkaisu saman periaatteen mukaan myös yhtymien sekä ns. henkilöyhtiöiden osalta. Ellei em. merkintää ole tehty, yrityksen (esim. elinkeinoilmoituksessa) ilmoittama kotipaikka tai viimekädessä se, mistä toimintaa pääasiallisesti harjoitetaan, osoittaa sen sijaintivaltion.

Saamisten osalta ratkaisevaksi lienee katsottava se, missä valtiossa velallisen kotipaikka on, jos kyse on fyysisestä henkilöstä, tai missä juridisten henkilöiden osalta velallisyhteisö on rekisteröity.¹² Tämä hän merkitsi mm. pankkitilien osalta sitä, että suomalaisiin pankkilaitoksiin talletetut varat katsottaisiin Suomessa oleviksi varoiksi. Ja vastaavasti mikäli varat on sijoitettu Suomessa obligaatioihin, debenttureihin tai muihin joukkovelkakirjoihin tai vastaaviin, niitä olisi pidettävä Suomessa olevina varoina sikäli kuin lainojen liikkeellelaskijana on suomalainen yhteisö. Näissäkään tapauksissa ei saamistodisteen sijaintipaikalla siten voine olla merkitystä.

Ulkomaisten pankkitalletusten osalta tilanne on kuitenkin toinen. Talletus voidaan kuitenkin nykyisin tehdä suomalaiseen pankkiin myöskin ulkomailla, koska useilla suomalaisilla pankeilla on ulkomailla sivukonttoreita. Vaikka velallisena onkin tällaisessa tapauksessa suomalainen yhteisö, varoja on ainakin verotuskäytännössä pidetty ulkomaille olevina varoina.

Muun ns. henkilökohtaisen irtaimen omaisuuden osalta kysymys on kuitenkin vaikeampi. Lähtökohtana tällöin lienee pidettävä sitä, että omaisuuden pysyväisluonteinen säilytyspaikka ratkaisee sen sijaintipaikan, joten se on yleensä sama kuin henkilön todellinen asuinvaltio.¹³ Erityisiä ongelmatilanteita saattaa kuitenkin aiheutua sellaisten irtainten esineiden kuten autojen, lentokoneiden, vesialusten ja muiden osalta. Näissä tapauksissa esineiden sijaintivaltiona lienee pidet-

kin leimaverolaissakin täysin säätelemätön. Verohallituksen kantana on, ettei leimaverovelvollisuutta Suomessa ole. Merkitystä ei tällaisessa tapauksessa ole siten sillä, missä osakkaat asuvat, missä osakkeet ovat, kaupantekovaltiolla, tai sillä, onko ostaja tai myyjä suomalainen. Vrt. myös TVL 12 § 3 kohta.

¹¹ Ks. myös *Englund* s. 34.

¹² Vrt. TVL 12 § 4 kohta.

¹³ Tapauksessa KHO 1980 II 622 katsottiin, että osuus suomalaiseen kuolinpesään oli Suomessa olevaa irtainta omaisuutta siitä huolimatta, että perinnönjättäjä asui Suomen ulkopuolella.

tävä sitä valtiota, jossa se on merkitty rekisteriin. Lopultahan kysymys on aina näytöstä.

Lahjansaajan asuinvaltio

Kun lain mukaan lahjaveroa on suoritettava muualla olevasta irtaimesta omaisuudesta, jonka Suomessa asuva henkilö tai kotimainen yhteisö, laitos tai säätiö on saanut,¹⁴ on pyrittävä selvittämään myös, mitä Suomessa asuvalla henkilöllä tässä yhteydessä tarkoitetaan. Vaikka PerVL:ssa ei käsitettä ole määritelty, kysymys ei verotuskäytännössä ole muodostanut ongelmaa, koska PerVL 4 §:n 3 momentin säännöksen on katsottu soveltuvan analogisesti myöskin lahjaverotukseen. Sen sijaan on selvää, että tulo- ja varallisuusverolain asumista koskevat määräykset eivät sovellu lahjaverotuksen laajuutta määriteltäessä.¹⁵

Henkilön katsotaan PerVL 4 §:n mukaan asuvan Suomessa, jos hänellä tai hänen perheellään on täällä varsinainen asuntonsa taikka jos hän jatkuvasti oleskelee täällä yli kuuden kuukauden ajan, jolloin tilapäinen poissaolo ei estä pitämästä oleskelua jatkuvana. Säännös eroaa melkoisesti voimassa olevan tulo- ja varallisuusverolain vastaavasta säännöksestä. Erityisesti huomio kiintyy siihen, että perintö- ja lahjaverolain säännöksessä ei ole ns. kolmen vuoden sääntöä.¹⁶ Näin ollen on periaatteessa mahdollista, että henkilö, joka katsotaan tulo- ja varallisuusverotuksessa Suomessa yleisesti verovelvolliseksi, ei lahjaverotuksessa olisikaan Suomessa asuva. Tällaisessa tapauksessa muualla oleva irtain omaisuus jäisi verotuksen ulkopuolelle.

PerVL 4 §:n 3 momentti ei eritele suomalaisia ja ulkomaalaisia henkilöitä, joten säännöstä sanatarkasti tulkiten Suomessa asumisen edellytykset täyttyvät myöskin sellaisten ulkomaalaisten osalta, jotka ovat asuneet Suomessa yli kuuden kuukauden ajan. Lainkohdan näin laaja tulkinta ei kuitenkaan vastanne lainsäädöksen todellista tarkoitusta, sillä lahjaverotuksen ulottamisen ulkomaalaisiin tulisi edellyttää Suomeen kiinteämpiä suhteita kuin esimerkiksi vain pelkkää 7–8 kuukauden työkomennusta tai ääritapauksessa pelkkää oleskelua Suomessa. Se, että tilanne on tässä mielessä toinen kuin tulo- ja varallisuusverotuksen piirissä, johtuu veromuotojen erilaisista luonteista. Rajoittamattoman lah-

¹⁴ Säännöksen rakenteen osalta kiinnittyy huomio siihen, että lahjoittajan asuinpaikalla ei ole merkitystä verotusta toimitettaessa, vaan lahjansaajalla. Säännös on tässä mielessä siis käänteinen perintöverotusta koskevan säännöksen kanssa, jossa perinnönjättäjä oli ratkaisevassa asemassa.

¹⁵ Kuten edellä olen todennut, PerVL 71 §:n perusteella ei perintö- ja lahjaverolain 4 §:n soveltamisalaa voida laajentaa TVL:n periaatteella.

¹⁶ Tosin sellainen on ehdotettu otettavaksi lakiin. KM 1980: 16 s. 22.

javerovelvollisuuden ei siten voida katsoa syntyvän pelkän kuuden (6) kuukauden Suomessa oleskelun perusteella. Suomessa oleskelevaksi lainkohdan tarkoittamassa mielessä voidaan täten katsoa ainoastaan ulkomaalainen, jolla on tänne vahvat henkilökohtaiset ja taloudelliset siteet.¹⁷

Koska julkisyhteisö ei voi samassa mielessä kuin fyysinen henkilö asua Suomessa, sen kohdalla verovelvollisuus on ratkaistava muilla perusteilla. Jos yhteisö on rekisteröity Suomessa, sen katsotaan »asuvan» täällä. Ellei rekisteröintiä ole tapahtunut, ratkaisevaksi on katsottava, missä yhteisön tosiasiallinen johto ja hallinto sijaitsee, sekä onko se perustettu Suomen oikeuden mukaan.¹⁸

PerVL 18 §:n 4 momentin erityissäännöksen mukaan Suomessa olevien ulkomaisten diplomaattien antamat lahjat jäävät pääsääntöisesti Suomen verotusoikeuden ulkopuolelle. Poikkeuksen muodostaa kuitenkin kiinteän omaisuuden käyttöä varten tarpeellisen irtaimiston lahjoittaminen (PerVL 18 § verr. 4 § 4 momentti).¹⁹

Kaksinkertaisen verotuksen välttäminen

Valtioiden sisäisten lainsäädäntöjen laajuus voi johtaa tilanteeseen, että sama saanto tulisi verotettavaksi kahdessa valtiossa. Kaksinkertaisen verotuksen poistamiseksi valtiot ovat solmineet keskenään verosopimuksia, jolloin verotusoikeus jaetaan sopijavaltioiden kesken. Verosopimuksilla siis supistetaan sopijavaltioiden sisäistä verotusoikeutta.²⁰

PerVL:iin sisältyy erityinen säännös, joka rajoittaa sitä, mistä verosopimuksilla voidaan luopua. Lain 3 §:n mukaan verosopimuksilla voidaan nimittäin luopua verotusoikeudesta ainoastaan irtaimen, muttei sensijaan koskaan Suomessa sijaitsevan kiinteän omaisuuden osalta.²¹

Suomi ei ole solminut tähän mennessä ainoatakaan lahjaverotusta koskevaa kaksinkertaisen verotuksen estämiseen tähtäävää sopimusta, kun taas esimerkiksi Ruotsi on solminut tällaiset sopimukset Tans-

¹⁷ Ks. myös KM 1980: 16 s. 22 sekä OECD ss. 25—26 ja 50—56.

¹⁸ Ks. KM 1980: 16 s. 23 ja Puronen ss. 7—9 sekä KHO 1959 I 20—21 ja 1973 II 595.

¹⁹ Ks. myös KM 1980: 16 s. 23.

²⁰ Kun muualla kuin Suomessa sijaitseva kiinteistö on lain nimenomaisen säädöksen perusteella säädetty lahjaverotuksen ulkopuolelle, ei verotusoikeutta tällaiseen kiinteään omaisuuteen voida myöskään verosopimuksin saattaa voimaan.

²¹ Käytännössä eduskunta hyväksyy verosopimukset säätämälläan blankettilailla. Andersson, Johdatus vero-oikeuteen, 6. painos, Mänttä 1989 s. 111.

kan, Ison-Britannian, Pohjois-Irlannin ja USA:n kanssa.²² Tästä ei kuitenkaan voida vetää johtopäätöstä, että kaksinkertaisen verotuksen tapauksia ei käytännössä olisi olemassa. Tapaukset tulevat sitäpaitsi varmasti lisääntymään.

PerVL 18 §:n 2 momentissa on säädetty myös ns. yksipuolisesta huojenuksesta (tax credit).²³ Sen mukaan vieraassa valtiossa maksettu vero vähennetään vastaavasta omaisuudesta Suomessa maksettavaksi määrättävästä verosta. Säännöksellä on merkitystä ainakin niin kauan kun lahjaverotuksen kaksinkertaisen verotuksen estämiseen tähtäävät kansainväliset sopimukset meiltä puuttuvat.²⁴ Huojennussäännöksen soveltamisala on rajoitettu koskemaan vain muualla kuin Suomessa olevaa irtainta omaisuutta. Siten sitä ei voida soveltaa lainkaan Suomessa olevaan kiinteään tai irtaimeen omaisuuteen. Edellytyksenä soveltamiselle on sitä paitsi, että verovelvollinen asuu Suomessa.

Muissa kuin mainituissa tapauksissa kaksinkertaisen verotuksen poistaminen ei ole mahdollista. Tällöin ainoaksi vaihtoehdoksi on käytännössä jäänyt vetoaminen perintö- ja lahjaverolain yleinen huojenussäännökseen.²⁵ PerVL 62 §:ssä on vapauttamisperusteena mainittu »jos veron periminen olisi muusta erityisestä syystä ilmeisesti kohtuutonta». Valtiovarainministeriö tai eräissä tapauksissa verohallitus ratkaisee asian. Vapautus voi koskea joko koko veroa taikka veron osaa. Käytännössä vapautus koskisi tällaisissa tapauksissa ilmeisesti sitä osaa verosta, joka on joutunut kaksinkertaisen verotuksen kohteeksi.

²² *Englund* s. 198.

²³ Ks. myös *Andersson*, Johdatus ss. 110—111 ja KM 1980: 16, joka ehdottaa säädöksen säilyttämistä eräin muutoksin, ks. ss. 23—24.

²⁴ Todettakoon, että vastaavan sisältöinen säännös sisältyy, tosin suppeampana, myös Iso-Britannian IHTA Sec. 159 s. Ks. esim. *Wareham* ss. 64—65. Sen sijaan Ruotsissa huojenus ei ole automaattinen. Ks. AGL 58—58 a §. Tarkemmin esim. *Bratt—Fogelklou—Norrdell*, Skatt på arv och skatt på gåva, 7. uppl. Lund 1979, ss. 283, 388—390 ja *Englund* s. 199.

²⁵ Ks. myös *Linnakangas*, Verojen kohtuullistaminen, Vammala 1987 s. 239.